

Н. С. ДУБЧАК

DUBCHAK N. S.

кандидат юридичних наук, адвокат

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ ЄВРОПИ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ**LEGAL CLINICS IN EUROPE: AN OVERVIEW**

*Тези доповіді на Науковій конференції аспірантів, молодих вчених і практиків
«Актуальні питання законодавчого й організаційного забезпечення здійснення правової допомоги в Україні»,
27 березня 2015 року, Київ, Академія адвокатури України*

Саме в Європі за задокументованими джерелами вперше з'явився термін «юридична клініка», що був використаний професором Фроммгольдом, який у 1900 р. опублікував у «Deutsche Juristen-Zeitung» («Німецька юридична газета») замітку під назвою «Юридична клініка» («Juristische Kliniken»). Професор Фроммгольд вказував на те, що поняття «юридична клініка» набуло популярності завдяки Адольфу Штольцеру, шанованому діячеві в галузі юридичної освіти, і розглядалося як метод навчання на основі фіктивних або запозичених з юридичної практики випадків [1, с. 146]. Автор статті звертав увагу й на те, що дослідники, наприклад, Отто Фішер, звертали увагу на необхідність порівняння медичної освіти з юридичною. Відтак, проводячи аналогії з успішними для студентської практики клініками при медичних університетах, Фроммгольд пропонував створити юридичні клініки, де студенти під наглядом керівника-викладача розбирали би «живі», а не вигадані юридичні справи, а також надавали правову допомогу особам, які цього потребували.

У той же час дослідник римського права О. Ленель у 1901 р. опублікував у «Deutsche Juristen-Zeitung» статтю під ідентичною назвою, лише зі знаком запитання в кінці заголовку («Juristische Kliniken?»), у якій висловив думку, що безоплатні юридичні консультації та будь-які інші схожі організації очікує швидка та безславна смерть і забуття [2, с. 32].

Проте у наступні майже сто років ідея юридичної клінічної освіти дещо губиться в Європі та повертається в Старий Світ лише в середині 90-х рр. ХХ ст.

В континентальній Європі одним з піонерів юридичної клінічної освіти став юридичний факультет

університету Палацького (Чехія), заснований ще в 1679 р., який був закритий в 1855 р. через участь студентів та викладачів у революційному русі. Факультет був знову відкритий у 1991 р., а в 1996 р. створена перша юридична клініка, яка, по суті, стала першою школою практичного права в Центральній Європі. У 2006 р. був створений Центр клінічної юридичної освіти, який забезпечував методичну допомогу клінікам. Станом на 2015 р. в Чехії функціонує понад 15 юридичних клінік, які поширюють традиції, започатковані юридичним факультетом університету Палацького.

В Польщі юридичні клініки орієнтовані, в основному, не на правозахисну, а на правопросвітницьку роботу. Наслідком реалізації подібних програм стала, в тому числі, спеціалізація юридичних клінік на клініки «Право на кожен день».

Перша клініка «Право на кожен день» виникла в 1995 році на юридичному факультеті Варшавського університету. З 1998 року такі клініки діють в університетах Кракова, Білостока, Штетині, з 2000 року в Жешові. Програма розвивалася на досвіді аналогічної юридичної клініки Street Law в Університеті Джорджтауна в Вашингтоні і нині набула значної популярності.

Реалізація програми «Право на кожен день» здійснюється за підтримки Фонду Баторія, програм PHARE, USIS та Фонду Форда.

Що стосується Німеччини, то до 2007 р. впродовж майже сорока років діяв закон, що забороняв надання правової допомоги особами, що не є адвокатами. У 2007 р. цей нормативний акт був визнаний Конституційним судом неконституційним. Після внесення змін до законодавства в 14-ти університетах Німеччини з'явилися юри-

дичні клініки. Так, студенти вищої школи в Гейдельберзі надають правові консультації для тих, хто бажає заснувати приватне підприємство. В Гамбурзькому університеті спеціалізуються на соціальних медіа, а в Гамбурзькій приватній школі права BrucerusLawSchool – на соціальному праві, а також правах і обов'язках іноземців.

У Великобританії до 1994 р. лише 13 % університетів мали юридичні клініки. Привабливішими для Англійської системи вищої юридичної освіти юридичні клініки в 1993 р. зробила керівна структура англійських юристів – Правове суспільство, яка взяла під свій контроль четвертий курс навчання праву – здобуття практичних навичок фаху.

Школа права Кардіффа стала першою, хто впровадив юридичну клініку в навчальний процес [3]. Згодом ця ідея набула значного поширення та зацікавила й інші ВНЗ. Як наслідок, була створена Організація Клінічної юридичної освіти, яка об'єднала клінічну ініціативу й поширювала позитивний досвід юридичного клініцизму.

Юридична клініка Стретклайдської школи права була створена в жовтні 2003 р. для того, щоб забезпечити безкоштовною юридичною допомогою населення Глазго та найближчих адміністративно-територіальних одиниць [4]. Юридичну клініку очолює відомий професор права Дональд Ніколсон, який має значний досвід викладання та практичної роботи. З директором клініки тісно співпрацюють два адвокати – Кейт Лаверті і Анабель Фоулс, які забезпечують контроль за якістю правових послуг. Крім директора-викладача, клініка також має студентського директора та студентський актив волонтерів. Клініку має фінансову підтримку від самого університету, Асоціації випускників, Асоціації Алумені, отримала грант від Університетського фонду обміну знаннями. Також її підтримують юридичні фірми Макгрегорс, LLP, DLA Piper та ін.

З часу заснування юридична клініка отримала значний успіх, адже вже у перший рік свого існування її консультанти вели понад 80 справ і залучили до роботи понад 100 студентів-консультантів. Згодом клініку отримала визнання і серед практикуючих юристів. Основними правовими послугами, які надає юридична клініка, є надання правових порад та консультацій, підготовка письмових

звернень, ведення переговорів, представництво в суді. Правова допомога надається з різних галузей права, зокрема податкового права, трудового права, прав споживачів тощо. Клініка не займається сімейними суперечками, особливо тими, які стосуються спорів за участю дітей, оскільки вважає, що у таких справах потрібен професійний юридичний супровід. Клініка також не надає правову допомогу тим, хто є фахівцем у галузі права, хто в змозі скористатися послугами адвоката, а також якщо питання потребує спеціалізованої правової допомоги, наприклад, з питань кредиторської заборгованості, імміграційних питань тощо. Однак навіть якщо з тих чи інших причин консультанти юридичної клініки не можуть надати правову допомогу, вони завжди порадять, до кого можна звернутися і навіть посприяють зустрічі. Правові консультації не надаються на першій зустрічі з клієнтами, оскільки підготовка відповіді потребує певного часу, перевірки та підтвердження правильності обраного студентом варіанту вирішення спору чи проблеми від професійних юристів.

Як бачимо, становлення юридичних клінік в країнах Західної та Східної Європи є дещо схожим до тих процесів, що відбувалися в Україні, як і схожими є підходи до надання правової допомоги в частині визначення потенційних клієнтів юридичної клініки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лоджук М. Юридична клініка: від ідей професора Георга Фроммгольда до їх реалізації в сучасній Україні / М. Лоджук // Юридичний вісник. – 2011. – № 4. – С. 143–147.
2. Лоджук М. Т. До історії юридичних клінік: критичні зауваження професора О. Ленель та їх оцінка з позицій сьогодення / М. Т. Лоджук // Матеріали Всеукраїнського круглого столу з представниками юридичних клінік (м. Одеса, 28.10.2011 р.) / [за заг. ред. С. В. Ківалова]. – Одеса, 2011. – С. 32.
3. Cardiff Law School. Law Clinic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.cf.ac.uk/>
4. Law Clinic. University of Strathclyde [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.strath.ac.uk/humanities/lawschool/lawclinic>